

ezek kidolgozására a szerző még hamarosan visszatér, mert a kritikai ellenvetések ellenére Naacsády József monográfiája éppen úttörő jellege miatt igen jelentős alkotás. A kritikus nehéz helyzetben van, hiszen egy 1956-ban megjelent és valószínűleg még korábban megírt munkáról mondott bírálatot. Valószínűleg már a kritikától függetlenül a szerző maga is felfigyelt az említett zökkenőkre és további munkáiban tovább gazdagítja Mikszáth-képünket.

*

Rejtő István

A JÁSZ SZÓJEGYZÉKHEZ

Az Osztályközlemények előző számában (XII. 1—4.) közöltem a FEKETE NAGY ANTALTÓL talált Jász Szójegyzékről szóló cikkemet. A cikk kézirata némi sietséggel került nyomdába s a korrektúra alkalmával sem volt idő megfelelő revízióra. Most fejeztem be a cikk német kiadásának javítását. Erre korlátlanul volt időm s ez alkalommal észrevettem két hibát a magyar kiadásban. Ezek a következők:

1. A 235. lap második bekezdésében felsorolom az *Aslar* 'Jászok' szóból való magyarországi helyneveket (idézem az EtSz.-t, melyben megvan az irodalom). KARÁCSONYI JÁNOS cikkére támaszkodva (MNy. XVII, 1921, 211. l.) hat helységet sorolok fel („Oszlár nevű helység... valaha 6 volt hazánkban” mondja KARÁCSONYI). GYÖRFFY GYÖRGY a Jász Szójegyzék német kiadásához a jászok és kunok magyarországi lakóhelyeiről térképvezérlőt készített, melyen külön feltünteti az *Oszlár* nevű helyeket. Megnéztem, nincse ellentmondás GYÖRFFY GYÖRGY adatai és KARÁCSONYI fenti állítása között, s kiderült, hogy van. Magyarországon nem hat, hanem hét *Oszlár* helységről beszélhetünk, KARÁCSONYI JÁNOS figyelmét elkerülte a nógrádi *Oszlár*, mely benne van már WENZEL Árpádkori Új Okmánytárában (IV, 171—3), de nincs benne CSÁNKI Tört. Földrajzában. (Az illető oklevél újabb kiadása: JAKUBOVICS—PAIS: Ó-magyar Olvasókönyv 102 skk.) Talán még kerül elő más *Oszlár* név is s az sincs kizárva, hogy egyes hasonló neveket is az *Oszlárokkal* összefüggésben kell tárgyalni.

Ennek megfelelően a 234. l. 4. pontja első sorában is a „hat” számnév „hét”-re javítandó.

2. A 240. lapon, a III. rész elején nagyjában és rosszul adom meg a nyelvemlék méreteit. A nyelvemlék írásmezeje 171 × 112 mm. Ezt sajnos későn kérdeztem meg FEKETE NAGY ANTALTÓL (a Jász Szójegyzék más kérdései foglalkoztattak), s mikor a választ megkaptam, az Osztályközlemények illető száma már megjelent.

De van fontosabb mondanivalóm is.

Ifj. HORVÁTH JÁNOS közölte velem, hogy cikkem különnyomatának elolvasása alkalmával eszébe jutott egy latin kifejezés, melyet mostanában olvasott, s mely a Jász Szójegyzék utolsó két adatának magyarázatában segítségünkre lehet.

A Szójegyzék 17. sora végén ez van: *Gu'za doctill'u'[i']s*. Hogy a latin értelmezésnek, a *doctillus*-nak mi a jelentése, arról fogalmam sem volt s azt mondtam (247. l.), hogy a *Gu'za* talán egybevetethető az *oszét quaz[a]* 'szarvastehen' szóval. Közöltem HARMATTA JÁNOSnak e feltevés elleni észrevételeit is s a hangtani részben — több más kétes megfigyéléssel együtt — nem használtam fel.

Az a latin szó, mellyel HORVÁTH JÁNOS a *doctillus* szót magyarázza, így van FINÁLY szótárában: *ductilis* 'amit nyújtani lehet, nyújtható'; HABEL, Mittellat. Glossar, Paderborn 1931: 'dehnbar, geschmeidig'; BARTAL: 'nyújtható'. HORVÁTH JÁNOS most Benkő Józsefnek Transsilvania c. művében (Kolozsvár 1834, I. k. 403. l.), egy székely-magyar-latin szójegyzékben, mely először a győri 1747-es kalendárium függelékeként („Calendario Jaurinensi Titulari et Politico An. 1747 adnexa”) jelent meg, talált egy adatot, mely a következő: „Vocab. Sicul. *Laposka* = Hung. Tészta-patzal [l. Czuczor—FOGARASI, s. v. *paczal*: *tésztapaczal* 'szalagosan hasogatott tészta'] = Lat. *Placenta ductilis*.” Páriz Pápai 1762-i kiadásából pedig idézi a következőt: „*Tészta tsik*: *Placenta ductilis, funicularis*”. A *ductilis* egyik adatban sem jelent tehát magában tésztát, lepényt, de a lapos tészta jellemző jelzője.

Még a latin szó olvasatáról is kell valamit mondani. Én paleográfusaink segítségével így olvastam: *doctill'u* [t]s s ebben benne van egy *doctilis* olvasat lehetősége is; lehetőnek tartottam, hogy a szerző csak egy *l*-et akart írni és nem *u*-t ír, hanem *i*-t. HORVÁTH JÁNOS felvetette, nem volna-e lehetséges a *ductilis* olvasat. Ezt nem gondolnám, az *u* a Szójegyzékben sehol sincs így írva, a szónak a második betűje szerintem csak *o*-nak olvasható (vö. a *colpar* szó *o* betűjét a 9. sorban, vagy *horz* *o*-ját az 1. sorban). Itt tehát a *ductilis* szó *doctilis*-nak van írva.

De mi van a jász szóval, a *Gu'za*-val? Ezt olvashatjuk *gussa*-nak is és egyeztetethetjük a következő oszét szóval (MF.): iron *xəssü* 'tészta'. Ezzel a szóval MF. a következő adatokat egyezteti: iron *č'essü* 'Kindersachen aus Teig, Teig', dig. *k'insü* 'Teig' és a *č'essü* címszónál „vö.” jelzéssel megemlíti a digor *k'iridzdzü* 'Klösschen (aus Mehl, Leim)' szót is. A *Gu'za* a digor *k'insü* átírása — az *i* kimaradásával — nemigen lehet.

Hanem van még egy nehézség: a jász alak szókezdő *g*-je. Ezt a kérdést nem tartom lényegesnek és a fenti magyarázatot (jász *gussa* 'lapos tészta, főtt tészta') elfogadhatónak gondolom.

E szerint tehát a 'vacca' után megszakad az állatnevek felsorolása, s most már nagy valószínűséggel kereshetjük a *Bucha pacta* (18) adat megfejtését is más irányban, mint ahogyan én kerestem. HORVÁTH JÁNOSnak erre vonatkozólag is van gondolata. Egy *placenta pactilis*, *placenta pacta* kifejezésre gondol, mely fonott kalácsot jelentene (vö. Páriz Pápai, i. m. *pactilis corona* 'fonott koszorú' [a *pango* 'befestigen, einschlagen, einsenken stb.' igéből: GEORGES]). Ennek a gondolatnak a helyességét is a legnagyobb mértékben valószínűnek tartom, a megalapozott feltevések összefüggése feltűnő, — csak a *Bucha* megfelelővel nem tudok mit kezdeni. Talán oszét specialistáink boldogulnak vele. A két magyarázat valószínűségéhez hozzájárul az a körülmény is, hogy a Szójegyzék előzőleg tészta-féle ételt nem említ.

Németh Gyula